

3. Хто і скільки споживає молочних продуктів?
URL: <https://avm-ua.org/uk/post/hto-i-skilki-spozivae-molocnih-produktiv>
(дата звернення: 27.01.2025).

4. Молочно-товарні ферми вийшли на довоєнні рівні виробництва молока в 2023 році. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/molocno-tovarni-fermi-vijsli-na-dovoenni-rivni-virobnictva-moloka-v-2023-roci> (дата звернення: 27.01.2025).

5. Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.03.2019 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#Text> (дата звернення: 27.01.2025).

6. В Україні почали зростати ціни на молоко.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3055524-v-ukraini-pocali-zrostati-cini-na-moloko.html> (дата звернення: 27.01.2025).

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЙОГО СПЕЦИФІКА

Гуторов О.І., доктор економічних наук, професор,
Інститут кліматично орієнтованого сільського
господарства НААН, м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0688-9413>

Стратегічне планування є унікальним процесом управління як великомасштабними соціально-економічними системами, так і локальними – виробничими, територіальними.

Основоположним елементом цієї категорії є поняття стратегії, тлумачення якого визначає цілепокладання, планування, очікувані результати, механізми реалізації та контролю.

Поняття стратегії розуміється дослідниками досить широко. У ході аналізу наукових джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6] були визначені основні змістовні конотації поняття стратегії.

Зміст стратегії як поняття на основі різних наукових і методологічних підходів у всій її сукупності формує єдине розуміння стратегії як категорії. При цьому слід дотримуватися ієрархічного принципу формування стратегії як документа. Ієрархічний принцип має на увазі відображення в стратегії наступних інформаційних блоків: образ майбутнього, сфера діяльності, конкурентні переваги, методика реалізації стратегії, планування і т.д.

Загальноприйнята в Україні концепція стратегічного планування встановлена законодавством [7; 8] і має цілісний характер. У ньому законодавці та експертне середовище визначили: ключовими елементами процесу є цілепокладання; прогнозування; планування; програмування; об'єкти – соціально-економічний розвиток регіонів; секторів економіки; сфера державного управління; національна безпека; цілі – забезпечення сталого розвитку; безпека.

Планування є центральною ланкою у формуванні стратегічного бачення розвитку будь-якого об'єкта, що розглядається. У зв'язку з цим варто зазначити, що стратегічне планування сільських територій має специфіку. В цілому вона складається з: особливої соціально-психічної структури сільського населення; земля є основою сільськогосподарського виробництва; сільські поселення – історично сформована схема розселення; розвиток сільських територій є важливою умовою просторового контролю забезпечення національної безпеки.

Специфіка стратегічного планування розвитку сільських територій визначається не тільки особливостями бінарного об'єкта дослідження (процес стратегічного планування і сільських територій України), а й агропромислового комплексу.

На основі аналізу соціально-економічних об'єктів було визначено специфіку процесу стратегічного планування розвитку сільських територій (табл.). Дана аналітична робота ґрунтується на використанні комплексу науково-методичних підходів. У ході дослідження було використано понад 50 підходів, з яких методом експертної оцінки було обрано 10 основних з урахуванням специфіки процесів, ролі об'єктів у вирішенні проблем сталого розвитку та безпеки.

Врахування специфіки функціонування сільських територій у процесі планування їх розвитку вимагає виявлення комплексу актуальних викликів і загроз, тісно пов'язаних із соціально-економічними тенденціями та обмеженнями.

Стратегічне планування розвитку сільських територій здійснюється в контексті загальнонаціональних і галузевих тенденцій, які часто тісно взаємопов'язані. На основі даної тези було виявлено такі основні тенденції, які мають характер викликів та загроз розвитку сільських територій: бюрократизація процесу стратегічного планування; рівень кваліфікації розробників документів стратегічного планування розвитку сільських територій; відсутність достатньої інформаційної бази для підготовки дієвих документів для стратегічного

планування розвитку сільських територій; дефекти системи освіти у сфері аграрної економіки та управління; цифровий розрив між сільським та міським населенням, а також між сільським населенням та працівниками агропромислового комплексу через їхні посадові обов'язки у сфері цифрових технологій.

Таблиця

**Специфіка процесу стратегічного планування
розвитку сільських територій**

Назва підходу	Зміст
Адаптивний	Менталітет сільського населення, а також виклики і загрози, характерні тільки для виробництва сільськогосподарської продукції і сільської місцевості
Життєво важливий	Розробка стандартів якості життя сільського населення
Відтворювальний	Деградація людського капіталу сільського населення; деградація соціальної сфери
Інституційний	Цифрова трансформація
Політологічний	Консерватизм сільського населення; протестні настрої сільського населення у зв'язку з деградаційними процесами на сільській території (пов'язаних зі структурними зрушеннями)
Проектний	Очікувані результати повинні бути конкретними, оперативно проявлятися, визначатися сільським населенням за формулою: «результат - вигода»
Процесний	Потрібна широка дискусія, заснована на думці лідерів громадської думки та з урахуванням відсутності у сучасного населення стратегічного бачення розвитку території та свого життя
Соціологічний	Соціальний і соціально-психологічний клімат сільської місцевості залежить від спеціалізації сільськогосподарського виробництва
Економічний	Відставання рівня якості життя сільського населення від міського; занижений рівень заробітної плати працівників сільського господарства; зниження реальних доходів сільського населення
Юридичний	Вимагає врахування історичних звичаїв людей, що населяють сільську місцевість. Комплексність правового забезпечення ефективного механізму стратегічного планування розвитку сільських територій

Існуючі тенденції у сфері стратегічного планування розвитку сільських територій формують проблеми та обмеження цього процесу. Такі обмеження пов'язані, перш за все, з інституційними особливостями, інституційним середовищем функціонування органів територіального управління. Органи місцевого самоврядування, які мають формальні повноваження щодо вирішення питань місцевого значення, не мають достатньої матеріальної чи фінансової бази для стратегічного планування розвитку сільських територій та реалізації документів стратегічного планування.

Основними проблемами стратегічного планування розвитку сільських населених пунктів є: відсутність узгодження інтересів зацікавлених сторін; розбіжність позицій відомств і відомств; низька якість контенту; відсутність досвіду роботи з великими даними; низький рівень підготовки розробників.

За результатами дослідження запропоновано таку авторську класифікацію стратегічного планування розвитку сільських територій: за рівнями управління: державний, регіональний, місцевий, змішаний; за змістом: перспективні, ресурсні, змішані; за механізмом реалізації: державно-приватне партнерство, державне співробітництво, адміністративний процес тощо; за інструментами впровадження: управління проектами, програмно-цільове управління, управління процесами, змішане управління; за характером впливу: економічне явище, інституційний стан, формальна вимога. Представлена класифікація не є вичерпною. Запропонована класифікація демонструє підстави для визначення специфіки стратегічного планування розвитку сільських територій.

Виходячи зі специфіки стратегічного планування розвитку сільських територій нами уточнено сутнісний зміст категорій «стратегічне планування розвитку сільських територій».

Стратегічне планування розвитку сільських територій – це сукупність адаптивних механізмів, що базуються на трансформації процесів та реалізації проектів, спрямованих на забезпечення продовольством населення країни, способу життя та якості життя сільського населення.

Унікальною рисою стратегічного планування розвитку є коригування або зміна філософії управління, а, отже, економіки та менеджменту. Трансформація філософії управління сільськими територіями є унікальним адаптаційним процесом, який охоплює зміну життєвих стратегій сільського населення, принципів управління сільськими територіями та сільськогосподарським виробництвом на

основі змін в існуючих та становленні нових економічних і соціально-психологічних практик. Саме філософія управління багато в чому визначає якість розробки та зміст документів стратегічного планування розвитку сільських територій.

Стратегічне планування розвитку сільських територій має бути основою всієї системи стратегічного планування. Разом з тим, воно має стати інструментом визначення нової ролі та підвищення важливості функціонування сільських територіальних громад та сільських поселень, що входять до їх складу, на засадах, визначених законодавством про місцеве самоврядування.

Література:

1. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. Київ : ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.

2. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 6-18.

3. Гуророва О.О., Гуроров О.І., Таран О.М. Управління розвитком територій: навчально-методичний посібник. Х.: Держ. біотехн. ун-т, 2025. 292 с.

4. Гуроров О.І., Гуророва О.О. Методологічні принципи та способи розробки стратегії соціо-екологічного-економічного розвитку сільських територій. *Аграрні інновації*. 2023. № 18. С. 234-240.

5. Коблянська І.І., Кузьменко С.В. Стратегічне планування розвитку сільських територій: необхідність та особливості. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку місцевих громад*: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції 19 квітня 2018 року. Северодонецьк: ПП «Поліграф-Сервіс», 2018. С. 126-128.

6. Лупенко Ю.О., Гуроров А.О. Методичні рекомендації з оцінювання рівня інклюзивного розвитку сільського соціуму та сільських територій. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 28 с.

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова КМУ № 695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

8. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова КМУ № 932 від 11.11.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>